

A man in a dark suit stands with his back to the camera on a wide, multi-colored staircase that leads up towards a stylized city skyline. The sky is a vibrant blue with large, white, fluffy clouds. The overall scene conveys a sense of aspiration and achievement.

Վահան Տերյան –
բանաստեղծ և
հասարակական
գործիչ

Андрей Тихомиров

Андрей Тихомиров

**Վահան Տերյան – քանաստեղծ
և հասարակական գործիչ**

«Автор»

2023

Тихомиров А.

Վահան Տերյան – բանաստեղծ և հասարակական գործիչ /
А. Тихомиров — «Автор», 2023

Վահան Տերյանը (Վազան Սուքիասովիչ Տեր-Գրիգորյան) հայ բանաստեղծ և հասարակական գործիչ է: Նա հայտնի է իր տխուր ռոմանտիկ բանաստեղծություններով, որոնցից ամենահայտնիները մինչ օրս ընթերցվում և երգվում են տարբեր երաժշտական տարբերակներով:

Андрей Тихомиров

Վահան Տերյան – բանաստեղծ և հասարակական գործիչ

Հայաստանի և Ռուսաստանի հարաբերությունները

Հայաստանը երկար դարերի ընթացքում կամ կորցրեց իր անկախությունը և ընկավ օտար զավթիչների տիրապետության տակ, կամ վերականգնեց իր անկախությունը: Նրա սահմանները փոխվեցին: Մշտական ջարդերն ու հայերի հալածանքները հանգեցրին Հայաստանի որոշ շրջանների հայաթափմանը: Հայկական լեռնաշխարհի ողջ տարածքում պահպանվել են հայկական քաղաքների, բերդերի, ոռոգման կառույցների մնացորդներ: 19-րդ դարի առաջին երրորդում: Թուրքմանչայի պայմանագրով Արևելյան Հայաստանը մտավ Ռուսաստանի կազմում: Հայկական մարզը կազմավորվել է Էրիվանի և Նախիջևանի խանություններից: 1828-1829 թթ Ռուս-թուրքական պատերազմի արդյունքում Ռուսաստանին անցան հայկական Կարսը, Արդահանը, Բայազետը, Էրզրումը, որոնք, սակայն, Ադրիանապոլիսի պայմանագրով (1829) վերադարձվեցին Թուրքիային: 19-րդ դարի առաջին երեք տասնամյակներում: շուրջ 150 հազար հայ Իրանից և Թուրքիայից տեղափոխվել է Արևելյան Հայաստան: Հայաստանը Ռուսաստանին միացնելու ակտը հսկայական առաջադիմական նշանակություն ունեցավ: Նա կանխորոշեց Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական և քաղաքական զարգացման ողջ հետագա ընթացքը: Արևելյան Հայաստանի ժողովուրդը ընդմիջտ ազատվել է ֆիզիկական ոչնչացման վտանգից եւ բռնել առաջադիմական զարգացման ուղին՝ իր ճակատագիրը կապելով ռուս ժողովրդի ճակատագրի հետ: Գրող-մանկավարժ Խ.Աբովյանը, հեղափոխական դեմոկրատ Մ.Նալբանդյանը, ազգային բանաստեղծ Օ.Թումանյանը և այլ հայ մանկավարժներ, արտահայտելով զանգվածների նկրտումները, ռուս ժողովրդի մեջ, ռուսական մշակույթին միանալու, ռուսական առաջադեմ հասարակական շարժման մեջ տեսան փրկությունը. իրենց ժողովրդի և նրանց տնտեսական և մշակութային զարգացման հնարավորությունը:

Սակայն Հայաստանը, լինելով Ցարական Ռուսաստանի հետամնաց ծայրամասը, ուներ ծայրահեղ թերզարգացած տնտեսություն: Արդյունաբերությունը ներկայացված էր փոքր, կիսաարհեստագործական ձեռնարկություններով՝ հիմնականում գյուղատնտեսական հումքի վերամշակմամբ: Միակ խոշոր ձեռնարկությունները Ալավերդու և Զանգեզուրի պղնձի հանքերն ու ձուլարաններն էին: Արդյունաբերական ձեռնարկությունների զգալի մասը գտնվում էր օտարերկրյա կապիտալի ձեռքում: Գյուղատնտեսության մեջ գերակշռում էր պարզունակ տեխնոլոգիան: Անասնաբուծությունը ծավալուն էր:

Անդրկովկասի մուտքը կապիտալիստական զարգացման ուղի ամրապնդեց նրա տնտեսական կապերը Ռուսաստանի հետ, ինչը, իր հերթին, ավելի սերտորեն կապեց տարածաշրջանի ժողովուրդների ազգային-ազատագրական շարժումը Ռուսաստանի բանվորական շարժման հետ:

Հայ ժողովրդի լավագույն զավակները իրենց ժողովրդի ճակատագիրը կապեցին Ռուսաստանի ճակատագրի հետ. Մրանք հասարակական շարժման գործիչներ են՝ Իսահակ Լալայանցը, Բոգդան Կնունյանցը, Ստեփան Շաումյանը, Սուրեն Սպանդարյանը, Ալեքսանդր Մյասնիկյանը և այլք: Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ (1914-1918 թթ.) Արևմտյան Հայաստանում թուրքական կառավարությունը հայ ժողովրդի նկատմամբ ցեղասպանական քաղաքականություն էր վարում: Արդյունքում սպանվեց ավելի քան 1,5 միլիոն հայ, մոտ 300 հազար փախստական ապաստան գտավ Ռուսաստանում, որոշները հաստատվեցին Մերձավոր Արևելքի, Եվրոպայի և Ամերիկայի երկրներում:

Ազատ Հայաստան ստեղծելու խորհրդային ղեկավարության ստեղծագործական գաղափարներն արտացոլվել են Ժողովրդական կոմիսարների խորհրդի «Թուրքական

Հայաստանի մասին» դեկրետում (1917թ. դեկտեմբերի 29): Սակայն գերմանա-թուրքական բռնի միջամտությունն Անդրկովկասում և Մերձավոր Արևելքում ինպերիալիստական տերությունների քաղաքականությունը խոչընդոտեցին այս հրամանագրի իրագործմանը: Հակասովետական քաղաքականությունը լիակատար աջակցություն ստացավ ԱՄՆ ինպերիալիստներից և Անտանտի կողմից, որոնք խնդիր դրեցին Հայաստանի տարածքը դարձնել իրենց գաղութը և հակասովետական ռազմական ցատկահարթակը: Սակայն Հայաստանի բանվորներն ու գյուղացիները ոտքի ելան՝ պայքարելու օտարերկրյա վստահված անձանց դեմ: 1919 թվականի սեպտեմբերին Երևանում տեղի ունեցավ Հայաստանի կոմունիստական կազմակերպությունների առաջին անօրինական ժողովը, իսկ 1920 թվականի հունվարին՝ կոմունիստական կազմակերպությունների առաջին (ապօրինի) համաժողովը, որն ավարտեց Հայաստանում կուսակցական կազմակերպությունների միավորման և հզորացման գործընթացը: Այս հեղափոխական գործընթացներին ակտիվ մասնակցություն է ունենում կոմունիստ բանաստեղծ Վահան Տերյանը:

Ռուս ժողովրդի եղբայրական օգնության շնորհիվ Հայաստանի աշխատավոր ժողովուրդը կարողացավ վերջնականապես հաղթել ինտերվենցիոնիստների և ազգայնական հակահեղափոխության ուժերին և 1920 թվականի նոյեմբերի 29-ին Հայաստանում հաստատել խորհրդային իշխանություն: Վ.Բ.Լենինը սրտանց ողջունեց «ինպերիալիզմի լծից ազատագրված աշխատավոր Խորհրդային Հայաստանը»:

Իրենց կառավարման տարիներին (1918-1920 թթ.) ազգայնականներն ու օտար օկուպանտները երկիրը հասցրին տնտեսական և քաղաքական աղետի: Կամայականություններն ու ավելորդությունները, կապիտալի ճնշումը, աշխատանքի կիսաճորտական ձևերը ծայրահեղ ծանր դրության մեջ են դնում Հայաստանի բանվորներին ու գյուղացիներին:

Հայաստանում խորհրդային իշխանության հաստատմամբ սկսվեց հանրապետության տնտեսության վերականգնումը: Խորհրդային մյուս հանրապետությունների ժողովուրդների եղբայրական օգնությամբ 1928 թվականին արդյունաբերական արտադրանքը հասել է 1913 թվականի մակարդակին, իսկ գյուղատնտեսական արտադրանքը գերազանցել է այն:

Նախապատերազմյան հնգամյա պլանների տարիներին հանրապետությունում կառուցվել և շահագործման են հանձնվել 25 խոշոր արդյունաբերական ձեռնարկություններ, ընդլայնվել է գունավոր մետալուրգիան, ստեղծվել են քիմիական, թեթև, սննդի արդյունաբերության ձեռնարկություններ:

Հանրապետությունում վերացավ անգրագիտությունը, ստեղծվեցին բանվոր դասակարգի և մտավորականության որակյալ ազգային կադրեր: Ընդլայնվել է գիտամշակութային հաստատությունների ցանցը: Չարգացան սովետահայ գրականությունն ու արվեստը:

Հայրենական մեծ պատերազմ 1941-1945 թթ Խորհրդային սոցիալիստական համակարգի և խորհրդային ժողովուրդների բարեկամության ամենամեծ փորձությունն էր: Հանրապետության հազարավոր բնակիչներ ոտքի կանգնեցին պաշտպանելու իրենց Հայրենիքը: Հայաստանի շուրջ 70 հազար զինվորներ պարգևատրվել են ԽՍՀՄ մարտական շքանշաններով ու մեդալներով: Խորհրդային Միության հերոսի բարձր կոչման է արժանացել 103 մարդ:

Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին Հայաստանի 380 հազար աշխատավոր արժանացել է պետական պարգևների:

Չեռպատերազմյան շրջանում Հայաստանի տնտեսության մեջ զգալի վերելք է եղել:

Գյուղատնտեսական մթերքների արտադրությունն ավելացնելու, բամբակի, շաքարի ճակնդեղի, հացահատիկի, մսի, կաթի և բուրդի հումքի իրականացման և պետությանը գերազանցելու համար Հայաստանը 1958 թվականի դեկտեմբերին պարգևատրվել է Լենինի շքանշանով: Տնտեսական և մշակութային շինարարության մեջ Հայաստանի աշխատավոր ժողովրդի ձեռք բերած հաջողությունների համար հանրապետությունը պարգևատրվել է

Լենինի երկրորդ (1968 թ. հոկտեմբեր), Նոկտեմբերյան հեղափոխության (1970 թ. նոյեմբեր), Ժողովուրդների բարեկամության (1972 թ. դեկտեմբեր) շքանշաններով:), Լենինի շքանշան (1978 թ. հոկտեմբեր Գ.):

Խորհրդային իշխանության տարիներին Հայաստանում ստեղծվեց առողջապահական լայն համակարգ՝ հանրապետության բնակչությանը ապահովելով բոլոր տեսակի բուժօգնությամբ: Սոցիալ-տնտեսական վերափոխումները վերջ դրեցին համաճարակային հիվանդություններին. 1913-ի համեմատ հիվանդանոցային մահճակալների թիվն ավելացել է ավելի քան 100 անգամ: 1980-ին կար 171 հիվանդանոցային հիմնարկ՝ 26 հազար հիվանդանոցային մահճակալով: 1980-ին հանրապետությունում աշխատում էր 11,1 հազար բժիշկ (1913-ին՝ ընդամենը 73 բժիշկ), բուժքույրական անձնակազմի թիվը՝ 26,6 հազար մարդ: Շահագործման են հանձնվել հիվանդանոցային նոր շինություններ, ամբուլատորիաներ, կլինիկաներ, ընդլայնվել է հանգստավայրերի և հանգստյան տների ցանցը:

89 առողջարաններում, հանգստյան տներում, պանսիոնատներում և զբոսաշրջային կենտրոններում տարեկան բուժվում և հանգստանում էին հարյուր հազարավոր մարդիկ: Հանրապետության սահմաններից շատ դուրս քաջ հայտնի են Արզլիի, Ջերմուկի, Դիլիջանի, Սևանի և այլ հանգստավայրերը:

Լայն զարգացում ունեցավ սպորտը: 1981 թվականի սկզբին հանրապետությունում կար 24 մարզադաշտ: 89 ֆուտբոլի դաշտ և 979 վոլեյբոլի, բասկետբոլի և թենիսի կորտեր: Մարզիկների ընդհանուր թիվը կազմում է 720 հազար մարդ: 1970 թվականից գործում է «Հրազդան» հանրապետական մարզադաշտը, որը տեղավորում է մինչև 75 հազար հանդիսական:

Հանրապետությունում գիտական մտքի զարգացման կենտրոնը ՀԽՍՀ ԳԱ-ն էր, որը հիմնադրվել է 1943թ., 1980թ.

88 ակադեմիկոս և թղթակից անդամներ: Հանրապետությունում գործում էին տարբեր պրոֆիլի հարյուրավոր գիտական հաստատություններ: Խորհրդային Հայաստանում զարգացան ժամանակակից գիտության այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսիք են աստղաֆիզիկան, ռադիոճարտարագիտությունը, էլեկտրոնիկան, կիբեռնետիկան, կենսաքիմիան և ֆիզիոլոգիան, կենսաֆիզիկան, բիոնիկան և այլն: Բյուրականի աստղաֆիզիկական աստղադիտարանը համաշխարհային հռչակ էր վայելում:

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.